

26/5

Att en egyptisk student vägrats att tala

i en universitetssal i Uppsala verkar inte väl motiverat. Naturligtvis har rektor, professor Segerstedt, rätt i att man inte kan släppa fram varje student att tala i en lärosal, men i detta fall hade föreningen Laboremus, om också i efterhand, ställt sig som arrangör av föredraget, och det är praxis att studentföreningar får bruka universitetslokaler på detta sätt. Att affischerna var provocerande och att föredraget sannolikt skulle ha innehållit mer propaganda än upplysning är inte heller goda skäl för avslaget; att föredrag i politiska föreningar är agitatoriska är ingenting ovanligt, och rubrikerna är inte våldsammare än vad vi ofta möter i pressen. Det hade varit bäst att släppa fram den egyptiske nationalisten; åhörarna kunde väntas vara tillräckligt kritiska för att inte ta skada av förkunnseln. "Att tänka fritt är stort, att tänka rätt är större", står det på universitetet, men devisen anses dess bättre gammalmodig.

26/5

För att kunna förstå Israel är det nödvändigt att känna de idéer som lett fram till skapandet av den nuvarande judiska staten. Herbert Tingsten inleder sin artikelserie om Israel med ett försök att lägga upp huvudlinjerna i den sionistiska utvecklingen.

"JAG VILL GIVA dig och din säd det land där du nu bor som främling, hela Kanaans land, till evärdlig besittning och jag skall vara ert Gud." Med dessa Jahves ord till Abraham börjar den historiska översikten i den lilla handbok som Israels regering årligen utger om sitt land. Enligt traditionen skulle Jahves löfte ha givits för nära 4000 år sedan. Först 800 år senare kom judarna till Palestina, och detta land torde inte ha förblivit den judiska majoritetens hemland mer än omkring 600 år — intill "det första templets" förstörande och den babyloniska fångenskapen. Efter denna fångenskap återkom endast en minoritet av judarna till Palestina; "det andra templets" förstörande år 70 e Kr fullbordade förskingringen. För de flesta judar och under den längsta tiden av det judiska folkets historia har alltså "hemlandet" varit en dröm, inte en verklighet. Men som dröm och längtan har hemlandet varit levande och under årtusendena i förskingringen bekräftats av den judiska påskhälsningens ord: "nästa år i Jerusalem".

Myten om hemlandet har förnämlits med tron på en kallelse. Föreställningen om den ende Guden, det utvalda folket i förbund med denne Gud, om det förlovade landet som Guds gåva åt Israel, om Messias som jordisk och himmelsk frälsare inneslöt den avgörande idén om en bestämmelse, en mission. Den genomsyrar Gamla testamentet och särskilt profeternas fördömanden och marningar. "Synen av den kommande Messias och hans rike — ett rike av rättfärdighet, frid och lyckalighet som skall utgå av det judiska folket — går likt ett harmo-

niskt ackord, ett ständigt återvändande tema genom alla skiftningarna av deras än bestraffande och klagande, än uppmuntrande tal och predikan", skrev Fredrika Bremer under sin Palestinaresa för hundra år sedan. Före och efter den stora förskingringen utvecklas denna tro i skilda variationer. Gud blir den ende Guden, inte bara Israels Gud. Fantasierna om Messiasriket utbildas under trycket av svarigheter och förföljelser i riktning mot humanitet, tolerans och universalism.

De judiska eller rättare de gammaltestamentliga idéerna var ett

YTERNAS VANDRING

Invandrare kommer till Israel. 1949.

av inslagen i den jordiska utopism som under 1700-talet fick en maktställning i västerländsk kultur. I talet om framsteg hän emot ett lyckorike av denna världen — ibland fientligt mot kristendomen, ibland sammansmältande med denna — återkommer de bibliska formuleringarna som allmänt kända och suggestiva uttryck för de nya tankarna. Revolutionärer och pionjärer kände sig som utvalda folk på väg till Kanaans land; de judiska profetorden glödde änyo i folklig propaganda. De engelska puritanerna kände sig i revolution mot kungadömet uppfylla den mission som Gamla testamentet givit judarna; fältropet i London vid den slutliga revolten i december 1648 var: "Till dina tält, Israel." Reinhold Niebuhr har visat den styrka med vilka dessa uttrycksätt och honnorsord grep invandrarna till Nordamerika och hur de begagnades som vapen i de unga koloniernas frigörelse och den nya kontinentens erövring. Nationalitetsrörelserna, frukter av liberala och demokratiska idéer, förbands på samma sätt med tankar om kallelse, mission och uppfyllelse. En universell harmoni i en värld av fria folk sades vara målet bakom kraven på självständighet och självhävande. Då fransmännen gick över Rhen under revolutionskriget var det i mänsklighetens tjänst, och då Fichte reste tyskhetens baner mot erövrarna såg han på samma sätt det sant tyska i det allmänmänskliga. Denna kallelsenationalism, påverkad av judiska tankar, inspirerade i sin tur sionismen, den judiska nationalismen.

Sionismen är, har det sagts, "Europas gåva till det judiska fol-

ket", en frukt av de idéer om frihet, demokrati och nationell självbestämmanderätt som blev Västerlandets lösen under 1800-talet. Den politiska omvandlingen ledde till att judarna fick det bättre; i land efter land erkändes de som likaberättigade medborgare, och möjligheten av en total assimilation i en halvt sekulariserad,

Theodor Herzl.

halvt kristen värld blev för många judar det självklara och till synes närliggande målet. Men med det nya andliga klimatet, med nationalitetsrörelsernas framväxande och seger i Europa och Amerika blev också den halvt förbleknade tron på ett hemland förnyad. Moses Hess kunde 1862 tala om en judisk stat som "lösningen av den sista nationalitetsfrågan" och tillika i denna stat se en uppfyllelse av profeternas förutsägelser om judarna såsom inspiratörer av en värld i endrökt och frihet. Han kunde rent av som Hegels lärjunge och enligt dennes dialektiska metod förkunna att mänsklighetens fulländning närmade sig med den judiska statens upprättande; vad staten var för Hegel och proletariatet för Marx var den återupprättade judiska nationen för Hess. I sionistiska arbeten från 1880- och 1890-talen möter också uttryck för denna förening av mytisk tradition och i samtiden härskande politiska idéer. Den mest framgångsrika av de stora sionisterna, Theodor Herzl, såg visserligen i en judisk stat främst en tillflykt från antisemitismen, men han vädjade både till den historiska traditionen och till tanken att judarna skulle skapa en politisk och social mönsterstat av betydelse för hela världen.

Men har alla dessa idéer om det förlovade landet, om den frigjorda nationen, om ett Messiasrike av denna världen varit de drivande krafterna i sionismen; är de drivande krafter i dagens Israel?

"Kommer ni av övertygelse eller på grund av Hitler?" Den frågan ställde man sig, påstås det, bland judarna i Palestina inför den relativt stora invandringen från Tyskland efter nazismens maktövertagande. Att förföljelserna och förtrycket varit av utomor-

dentlig betydelse är utan vidare klart. Av Östeuropas judar kom i slutet av 1800- och i början av 1900-talet några tiotusental till Palestina, medan miljoner utvandrade till USA. Då Hitler kom till makten år 1933 var 600 000 judar bosatta i Tyskland, 1 600 från Tyskland stammande judar var bosatta i Palestina; av de 600 000 utvandrade omkring hälften före andra världskriget, bland dem 60 000 till Palestina.

Uppgifter av denna typ ger dock inte ens rent siffermässigt en riktig bild. Under det turkiska väldet var i princip invandring av judar förbjuden, medan USA stod öppet för alla; under mandatperioden var rätten att invandra till Palestina starkt begränsad, och detta jämte de hårda restriktioner USA införde omkring år 1920 ledde till de fruktansvärda tragedierna närmast före och närmast efter andra världskriget.

Viktigare är andra ting. Bland de judar som invandrade till Palestina — särskilt tidigare, innan invandringen nära nog fått karaktären av en folkflyttning — fanns efter all sannolikhet en jämförelsevis stor elit av lidelsefullt engagerade, vare sig hemlandstanken eller nationalitetsidéer eller den med båda förenade tron på en judisk idealstat var dominerande. Innan sionismen växte sig stark och än mer sedan den gjort det grep Palestina- eller Israeltron främst människor som plågsamt kände förtrycket och föraktet och var intellektuellt medvetna, stolta och aktiva nog att inte bara vilja fly från det olidliga, utan också vilja göra en insats som ett nytt eller återförenat folk. Endast ett fåtal judar har velat assimilation till varje pris; de flesta har, även om de varit religiöst likgiltiga, inte velat övergå till kristendomen; de har hellre stannat i de mosaiska församlingarna, de har av egen vilja förblivit judar, vare sig de hållit på lojaliteten mot det förvärvade "fosterlandet" eller talat om en dubbel lojalitet.

Med "det judiska nationalhemmets" och än mer med staten Israels bildande har de föreställningar om mening, bestämmelse, rättfärdigande som är nationalkänslans ära vunnit ny styrka. Den vaga och ofta betvivalade samhörighet som sionismen utgick från, de föreställningar om hemland, nationalstat och en fulländad samhällsbildning som den vädjade till fick kraft under förverkligandet av idén.

Man har talat om Israel som en "landsflykt från landsflykten", till och med som ett nytt ghetto, som hyser de rädda och hotade. Det är svårt att tänka sig en mera förflad karaktäristik. Det är det positiva och vitala i en förening av traditionalism och utopism som utmärker den unga nationens hållning. De som byggt upp staten var i Europa, delvis på grund av sin judendom, fängslade av 1800-talet's stora idériktningar, liberalism och socialism i skilda former, med tron på människornas förmåga att förändra och förbät-

ra som gemensamt fundament. De flydde från förtryck och intolerans, och de hade en brinnande längtan efter frihet, självstyrelse och trygghet. Att forma det nya landet, "hemlandet", efter dessa grundsatser var för dem ett mera personligt och tvingande krav än det kan bli för oss svenskar eller engelsmän eller schweizare att upprätthålla en ärvd och självfallen frihet. Läget och uppgiften måste framkalla idealistiska och romantiska tankar, som i för-

bund med historiens myter och perspektiv även hos de skeptiska kommer den religiösa upplevelsen nära.

I Ben-Gurions tal framträder i moderniserad och modifierad form hemlandstanken, tron på en kallelse, som förkunnats redan av profeterna, nationalstatsidén och frihetsprinciperna. Den revolution Israel kräver, yttrade han i ett tal år 1944, gäller inte bara styrelsesätt och ekonomiska förhållanden, utan "ett unikt folks unika

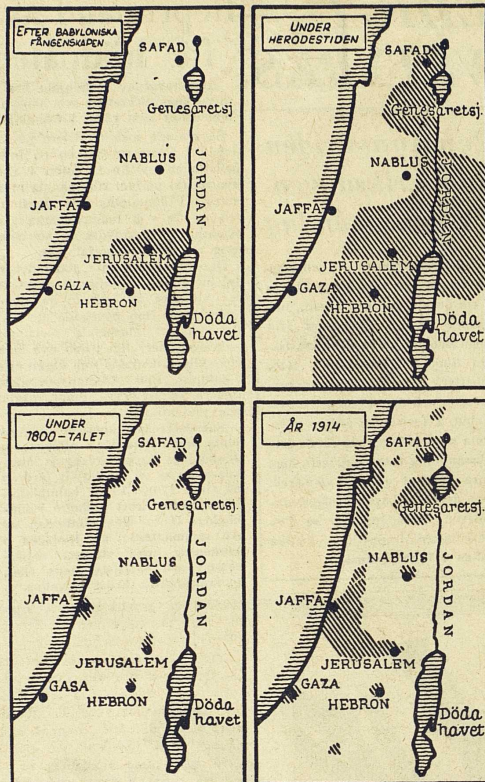
öde". Judarna hade som nation för två tusen år sedan "tro på sin pionjärmission i mänskligheten, en mission som predikades av Israels profeter... De begrep Skaparens och det skapades enhet, det värde människan hade som skapad efter Guds beläte. De förkunnade social rättfärdighet och fred mellan folken. De var de första som såg den stora visionen av ett nytt mänskligt samhälle."

Viktigare än något annat för nationalkänslans styrka och utform-

ning är vad som hänt och händer i Israel: arbetet under årtionden för att bygga upp det förfallna landet, kampen för självständighet, som efter långa år av misslyckande så snabbt kröntes med framgång, konflikterna med engelsmän och araber och segrarna i befrielsekriget, massinvandringen efter den nya statens upprättande och strävan att materiellt och andligt nära och forma invandrarna, det ständiga hotet utifrån, som gör livet och det dagliga verket osäkert och äventyrligt. Folket av flyktingar måste på en gång vara statsbyggare, pionjärer och soldater. Det enda realistiska är i Israel att tro på undret, det är en aforism som man ofta får höra. Orden sägs som en lustighet, men kanske tror folk ändå en smula på dem. Vad som skett ter sig nästan som under, och det blir än mera underbart i belysning av den mångtusenåriga historien om myter och händelser. Det talas ofta om entusiasmen i denna miljö, ett mera allvarligt och tungt ord är bättre, hängivenhet eller självförglömmelse eller passion. Här upplever många "den återvunna omedelbarhetens under".

Med en intensitet som erinrar om de stora amerikanska och franska revolutionerna är denna nationalkänsla inställd på syften som anses allmänmänskliga. Sedan den amerikanska nationen formades i tecknet av framstegsidén och dess tankar om frihet, demokrati, jämlikhet och fred har ingen nation så svetsats samman av trosföreställningar. Sionismen har utgått från att judarna är en nation, i detta oklara ords syftning på härkomst, språk, vanor och historia, men den har skapat en nation för vilken bestämmelsen, värderingarna är det väsentliga — de må stamma från judiska profeter eller europeisk upplysningsdebatt.

Det starkt viljebetonade, om man så vill optimistiska draget i denna ideologi är väsentligt. "Om ni önskar det, är det (återvändandet till Palestina) ingen illusion", den satsen av Herzl kan tjäna som sionismens och Israels

Kartorna visar judarnas bosättningsområden i Palestina vid fyra olika tidpunkter.

lösen. Förverkligandet av det judiska folkets rätt till bosättning i Palestina har ansetts bero på detta folks tro och vilja; "nationell tro och nationell vilja ersatte praktiskt taget hos sionismens pionjärer forna tiders gudomliga försyn", skriver en israelisk sociolog. Framgången har stärkt denna tro på tron. Det är detsamma som att tro på människans förmåga att forma en miljö och alltså

ett intensivt bejakande av framstegstron.

Israel, de bästa i Israel, förenar på ett sätt som saknar motsvarighet i vår tid en kallelsekänsla, med en gnista av mystik och religion, en passion som vill göra stora ting för landet och världen, och en rationalism, en medvetenhet som söker efter medlen att utföra det stora verket.

HERBERT TINGSTEN